

УДК 342.9.355.6:355.7.623.1/7

І.Коропатнік, д-р юрид. наук, доц.,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
О.Бериславська, канд. юрид. наук,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2020.44.42-46>

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ТА ЦИВІЛЬНИХ ОБ'ЄКТІВ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Стаття присвячена нормативно-правовому регулюванню захисту об'єктів критичної інфраструктури та цивільних об'єктів в умовах збройного конфлікту, що безумовно є ключовим аспектом розбудови національної системи стійкості та звісно виживання держави в умовах гібридних загроз.

Визначено, що заборони, які містяться в нормах міжнародного гуманітарного права щодо неприпустимості нанесення шкоди цивільним об'єктам та об'єктам критичної інфраструктури часто порушуються в умовах збройних конфліктів та гібридних атак, а відтак – лише заборонами не вдається досягти стану захищеності суспільства від неконтрольованих викликів і загроз.

З'ясовано, що відбувається критичне зростання рівня загроз не тільки економічній, але й екологічній безпеці України. Відсутність чіткої оцінки масштабів руйнувань, тривалість ситуації та продовження фізичного руйнування інфраструктури та цивільних об'єктів на значній частині території Донецької та Луганської областей не дозволяють дати точні оцінки збитків для України. Збитки від збройного конфлікту на Донбасі сьогодні оцінюються Україною, ООН, USAID та незалежними експертами по-різному.

Встановлено, що у ході Антитерористичної операції та Операції об'єднаних сил на сході України, крім найстрашнішого – загибелі людей, є також пошкодження, руйнування тисяч об'єктів інфраструктури, в тому числі, житла. Тисячі сімей залишилися без даху над головою, або їх житло настільки зруйновано, що не дозволяє нормально і безпечно в ньому проживати. Крім цього зруйновано чимало цивільних об'єктів та об'єктів інфраструктури, мереж водо-, тепло-, газо- електропостачання, а також об'єктів, що забезпечують водовідведення і каналізацію; доріг, об'єктів соціального та культурного призначення, таких як школи, дитячі садки, заклади охорони здоров'я, культурні та історичні пам'ятки тощо.

Доведено, що класифікацію об'єктів критичної інфраструктури слід проводити, враховуючи такі критерії як: їх важливість для реалізації життєво важливих функцій; існування загроз для них; тривалість робіт для їх відновлення та акцентовано увагу на питаннях створення законодавчого підґрунтя для відновлення об'єктів критичної інфраструктури та цивільних об'єктів, що постраждали внаслідок збройного конфлікту.

Ключові слова: цивільні об'єкти, інфраструктура, критична інфраструктура, соціальна інфраструктура, захист

Постановка проблеми. Національна стійкість означає здатність держави ефективно протистояти та швидко відновлюватися у разі виникнення будь-якої кризової ситуації. У Звіті віце-прем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України за час роботи в уряді (2016-2019 роки) вказується, що для України, яка є мішенню постійних гібридних атак Кремля, формування комплексного механізму реагування є питанням виживання держави. В Україні розпочалася робота з побудови системи стійкості відповідно до стандартів НАТО, а також вироблення ефективної протидії гібридним атакам у співпраці з членами НАТО. Адже, як визнають у НАТО, український досвід реагування на гібридні загрози та гібридну тактику війни є унікальним і безцінним. Саме тому дослідження питань, що пов'язані із захистом об'єктів критичної інфраструктури та цивільних об'єктів в умовах збройного конфлікту є надзвичайно актуальними та практично значущими.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Останнім часом почали з'являтися змістовні наукові публікації у яких розглядаються актуальні питання відновлення Сходу України. Так дослідженню проблем відновлення інфраструктури Донецької і Луганської областей присвячені роботи провідних українських вчених Т.Блудової, В.Жаворонкова, О.Котлубая, Ю.Кулаєва, М.Макаренка, І.Малого, та інших.

Крім того, існує чимала кількість доповідей та звітів, здійснених за підтримки міжнародних організацій. Так, у доповіді "Мій дім – чужа фортеця: право власності в умовах збройного конфлікту на сході України", здійснено комплексний аналіз та особливості захисту права власності у ситуації збройного конфлікту на сході України, наведено оцінку заподіяної матеріальної шкоди від руйнування інфраструктури [1].

В "Аналітичному дослідженні судової практики в Україні щодо компенсації за пошкоджене/зруйноване майно внаслідок збройного конфлікту" експерти "Право на захист" представили результати аналітичного дослідження судової практики щодо компенсації за пошкоджене/зруйноване майно внаслідок збройного конфлікту. У даному дослідженні аналізується судова практика по отриманню компенсації за зруйноване внаслідок бойових дій житло. Фахівцями звертається увага на відсутність дієвих механізмів відшкодування таких збитків громадянам з боку держави та про спірні моменти, з якими в своїй практиці доводилося зустрічатися юристам та суддям, які вели подібні справи. На думку експертів, наразі існує дуже багато проблемних питань, на які чинне законодавство не може дати однозначної відповіді [2].

Однак у публікаціях відсутнє належне висвітлення проблеми створення та діяльності державних механізмів щодо відновлення інфраструктури та цивільних об'єктів, повноважень органів державного управління, які створювалися з цією метою та дієвих механізмів по відшкодуванню збитків за зруйноване/пошкоджене майно, що у поєднанні з недосконалістю правового регулювання у зазначеній сфері актуалізують питання захисту об'єктів критичної інфраструктури та цивільних об'єктів у контексті розбудови системи національної стійкості.

Мета статті. Проаналізувати нормативно-правове регулювання захисту об'єктів критичної інфраструктури та цивільних об'єктів в умовах збройного конфлікту з урахуванням визначення в нормативних актах досліджуваних категорій, розкриття механізмів захисту таких об'єктів та компенсації (відшкодування) за пошкоджене/зруйноване майно.

Виклад основного матеріалу дослідження. 14 квітня 2014 року Указом Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 року "Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України" на Сході України розпочалася Антитерористична операція (далі – АТО) [3], 30 квітня 2018 року Указом Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 квітня 2018 року "Про широкомасштабну антитерористичну операцію в Донецькій та Луганській областях" розпочалася Операція об'єднаних сил (далі – ООС) [4].

Закон України №2268-VIII "Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях", прийнятий у січні 2018 р., ввів новий юридичний термін – "заходи із забезпечення національної безпеки та оборони, відсічі та стримування збройної агресії Російської Федерації" (далі – ЗЗНБО) [5]. Проте АТО і заходи із забезпечення національної безпеки та оборони, відсічі та стримування збройної агресії Російської Федерації, тобто Операція об'єднаних сил (ООС) не є однаковими юридичними діями та породжують різні юридичні наслідки, особливо для постраждалих осіб. Як наслідок, це спричиняє плутанину для українських судів під час розгляду справ, пов'язаних з компенсацією за пошкоджене/зруйноване майно.

Відшкодування шкоди, заподіяної терористичним актом, регламентується спеціальною нормою – ст. 19 Закону України від 20.03.2003 № 638-IV "Про боротьбу з тероризмом", згідно з якою відшкодування шкоди, заподіяної громадянам терористичним актом, провадиться за рахунок коштів Державного бюджету України і з наступним стягненням суми цього відшкодування з осіб, якими заподіяно шкоду, в порядку, встановленому законом. Тобто обов'язок відшкодувати завдану шкоду покладається на державу незалежно від її вини [6].

Чи завершилася АТО взагалі, достеменно невідомо, оскільки текст Указу Президента України №116/2018 є конфіденційним, а у його відкритій частині нічого про це не сказано. Однак згідно з пп. 8 ч. 4 ст. 13 (прикінцеві та перехідні положення) Закону №2268-VIII, АТО може здійснюватися одночасно із заходами ЗНБОВС та/або в умовах запровадження воєнного чи надзвичайного стану.

За роки збройної агресії Російської Федерації проти України та проведення Україною АТО/ООС різними організаціями, в тому числі міжнародними (International Partnership for Human Rights (IPHR) і Truth Hounds) було задокументовано регулярну для обох сторін конфлікту практику обстрілу цивільних об'єктів та об'єктів інфраструктури.

Основною причиною обстрілів вказаних об'єктів, на нашу думку, є розміщення об'єктів артилерії, військової техніки та військ в безпосередній близькості до цивільного населення, цивільних об'єктів та інфраструктури. У такий спосіб воюючі сторони піддають цивільне населення серйозній загрозі, а також створюють небезпеку знищення чи пошкодження цивільного майна та об'єктів інфраструктури.

Міжнародним правом встановлені обмеження щодо способів використання дозволених видів зброї і ведення воєнних дій – забороняється атакувати або бомбардувати незахищені міста, селища, житлові

будинки або споруди, в тому числі лікарні, шпиталі за умови, що ці будівлі і міста не служать одночасно військовим цілям. Міжнародне гуманітарне право і міжнародне право в області прав людини містять ряд положень, що регулюють захист навчальних та медичних закладів в разі збройного конфлікту як міжнародного, так і неміжнародного характеру. Більш того, визнається важливість забезпечення сторонами збройного конфлікту права на освіту та на медичну допомогу. Захист навчальних закладів в разі збройного конфлікту базується на головному принципі МГП: розмежування цивільних і воєнних об'єктів. Нормативно-правова база України відповідає міжнародним стандартам з цього питання [1].

Відповідно до Наказу Міністерства оборони України від 23.03.2017 року № 164 "Про затвердження Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України" об'єктами, які знаходяться під захистом МГП є медичні формування; санітарно-транспортні засоби; цивільні об'єкти; культурні цінності; установи і споруди, що містять небезпечні сили; об'єкти, необхідні для виживання цивільного населення; об'єкти цивільної оборони; місцевості, що не обороняються; демілітаризовані зони; санітарні та безпечні зони і місцевості; нейтралізовані зони; госпітальні зони та місцевості; природне середовище. Напад на такі об'єкти заборонено [7].

Пропонуємо розібратися в ключових для даної теми термінах. Так, цивільними об'єктами вважаються всі об'єкти, що не є військовими. Об'єкти, які зазвичай є цивільними, залежно від умов обстановки, можуть стати воєнними об'єктами. У разі сумнівів щодо використання цивільного об'єкта у воєнних цілях він вважається цивільним. Цивільні об'єкти не мають бути об'єктами нападу. В законодавстві України відсутнє єдине нормативне визначення даного поняття.

У існуючій практиці до цивільних об'єктів відносять цивільні райони, міста, села, житлові райони, житлові будинки, будівлі, школи, цивільні транспортні засоби, лікарні, медичні заклади та медичні відділення, історичні пам'ятники, місця відправлення культу та культурні цінності, а також навколишнє середовище. До установок чи споруд, що містять небезпечні сили, належать атомні електростанції, греблі, дамби, руйнація яких може призвести до втрати контролю над небезпечними руйнівними факторами і спричинити великі втрати серед цивільного населення [8].

Аналіз теоретичних положень вітчизняних і зарубіжних наукових досліджень показав, що існують різні підходи до визначення змісту та сутності інфраструктури як одного із важливих понять економічної науки.

Слово "інфраструктура" латинського походження, воно утворене об'єднанням двох латинських слів: "infra" – нижче, під та "structura" – будова, розташування. Отже, дослівний переклад інфраструктури – розташована нижче, підбудова, підструктура. Варто враховувати, що хоча й існують певні відмінності у визначеннях, спільним для них є забезпечуючий і обслуговуючий характер функціонування інфраструктури. Важливо також зазначити, що інфраструктура являє собою певну сукупність елементів. Отже, інфраструктуру слід розуміти як сукупність взаємопов'язаних елементів, що виконують певні функції, мають обслуговуючий та забезпечувальний характер щодо функціонування об'єктів і суб'єктів даної системи [9, с.39].

У законодавстві Європейського Союзу також не існує єдиного уніфікованого нормативного визначення поняття "інфраструктури". У той же час поняття "інфраструктура" використовується для досягнення функціональних завдань регулювання, зокрема, контролю державної допомоги в різних сферах економіки. Відповідно до пункту 19(31) Повідомлення Європейської комісії "Керівні принципи державної допомоги з охорони навколишнього середовища та енергетики на 2014-2020 роки" енергетична інфраструктура означає будь-яке обладнання або об'єкт, які розташовані в межах Європейського Союзу, або пов'язують Європейський Союз з однією чи кількома третіми країнами та підпадають під такі категорії:

- у сфері електроенергії: - інфраструктура для передачі електроенергії; - інфраструктура для розподілу електроенергії; - об'єкти зберігання електроенергії, що використовуються для постійного або тимчасового зберігання електроенергії в наземній або підземній інфраструктурі або геологічних об'єктах, за умови, що вони безпосередньо пов'язані з високовольтними лініями, призначеними для напруги 110 кВ та більше; - будь-яке обладнання або установка, необхідна для систем, визначених у пунктах вище, для безпечної, надійної та ефективної роботи, включаючи системи захисту, моніторингу та управління на всіх рівнях напруги та підстанціях; - інтелектуальні мережі, що визначаються як будь-яке обладнання, лінія, кабель або установка як на рівні передачі, так і на рівні розподілу низької та середньої 6 напруги з метою двостороннього цифрового зв'язку в режимі реального часу або близького до реального часу, інтерактивного та інтелектуального моніторингу та управління виробництвом, передачею, розподілом та споживанням електроенергії в електроенергетичній мережі з метою розробки мережі, яка б ефективно інтегрувала поведінку та дії всіх підключених до нього користувачів - генераторів, споживачів та тих, котрі працюють як з метою забезпечення економічно ефективної, стабільної системи електропостачання з низькими втратами та високої якості і безпеки постачання.

- у сфері газу: - канали для транспортування та розподілу для транспортування природного газу та біогазу, які утворюють частину мережі, за винятком трубопроводів високого тиску, що використовуються для розподілу природного газу попереду; - підземні сховища, пов'язані з газопроводами високого тиску, згаданими у пункті вище; - пристрої прийому, зберігання, регазифікації або декомпресії для зрідженого природного газу (ЗПГ) або стиснутого природного газу (СПГ); - будь-яке обладнання або установка, необхідна для того, щоб система працювала безпечно, надійно та ефективно, або для забезпечення двоспрямованої потужності, включаючи компресорні станції.

- у сфері нафти: - трубопроводи, що використовуються для транспортування сирої нафти; - насосні станції та сховища, необхідні для експлуатації нафтопроводів; - будь-яке обладнання або установка, необхідна для відповідної системи, щоб вона працювала належним чином, надійно та ефективно, включаючи системи захисту, моніторингу та управління та пристрої зворотного потоку; - відносно CO₂: мережі трубопроводів, включаючи асоційовані бустерні станції, для транспортування CO₂ на сховища, з метою введення CO₂ у відповідних підземних геологічних формаціях для постійного зберігання [10, с.6].

Термін "критична інфраструктура" у Європі почали вживати наприкінці 1990-х, коли відчули посилення загроз тероризму. Під "критичною інфраструктурою" розуміли необхідність захисту системи телекомунікації, банківського та фінансового сектору, водопостачання, енергозбереження та інших важливих для економіки країни об'єктів. Отже, критична інфраструктура це системи, які мають важливе значення для підтримки життєво важливих соціальних функцій. Пошкодження критичної інфраструктури, її руйнування або порушення в результаті стихійних лих, тероризму, злочинної діяльності або зловмисного поведінки, може істотно негативно вплинути на безпеку і добробут громадян. Натомість в Україні створення державної системи захисту таких об'єктів почали обговорювати лише декілька років тому.

Указом Президента України від 16 січня 2017 року № 8/2017 введено в дію Рішення Ради Національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року "Про удосконалення заходів забезпечення захисту об'єктів критичної інфраструктури" [11].

Закон України "Про основні засади забезпечення кібербезпеки України" від 05.10.2017 №2163-VIII використовує термін "критично важливі об'єкти інфраструктури" (далі – об'єкти критичної інфраструктури) – підприємства, установи та організації незалежно від форми власності, діяльність яких безпосередньо пов'язана з технологічними процесами та/або наданням послуг, що мають велике значення для економіки та промисловості, функціонування суспільства та безпеки населення, виведення з ладу або порушення функціонування яких може справити негативний вплив на стан національної безпеки і оборони України, навколишнього природного середовища, заподіяти майнову шкоду та/або становити загрозу для життя і здоров'я людей. Цей Закон також надає взаємопов'язане визначення об'єкт критичної інформаційної інфраструктури: комунікаційна або технологічна система об'єкта критичної інфраструктури, кібератака на яку безпосередньо вплине на стале функціонування такого об'єкта критичної інфраструктури [12].

Постановою Кабінету Міністрів України "Деякі питання об'єктів критичної інформаційної інфраструктури" від 09.10.2020 № 943 визначено механізм формування національного та секторальних переліків об'єктів критичної інформаційної інфраструктури [13].

Проектом Закону України про критичну інфраструктуру та її захист запропоновано перелік об'єктів критичної інфраструктури, до яких відносяться підприємства, установи, організації незалежно від форми власності та які:

- 1) провадять діяльність та надають послуги в галузях енергетики, хімічної промисловості, оборонно-промислового комплексу, транспорту, інформаційно-комунікаційних технологій, електронних комунікацій, у банківському та фінансовому секторах;

- 2) надають послуги у сферах життєзабезпечення населення, зокрема у сферах централізованого водопостачання, централізованого водовідведення, постачання теплової енергії, гарячої води, електричної енергії і газу, виробництва харчових продуктів, охорони здоров'я;

- 3) включені до переліку підприємств, що мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави;

- 4) підлягають охороні та обороні в умовах надзвичайного стану і особливого періоду;

5) є об'єктами підвищеної небезпеки;

6) є об'єктами, які мають загальнодержавне значення, розгалужені зв'язки та значний вплив на іншу інфраструктуру;

7) є об'єктами, порушення функціонування яких призведе до кризової ситуації регіонального значення.

Віднесення об'єктів до критичної інфраструктури визначається за сукупністю критеріїв, що визначають їх важливість для реалізації життєво важливих функцій та надання життєво важливих послуг, свідчать про існування загроз для них, можливість виникнення кризових ситуацій через несанкціоноване втручання в їх функціонування, припинення функціонування, людський фактор чи природні лиха, тривалість робіт для усунення таких наслідків до повного відновлення штатного режиму [14].

Крім цього, слід зазначити, що від початку війни на Сході України вже напрацьовано певну нормативно-правову базу, яка регулює процеси відновлення Донбасу. До таких актів відносяться: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.10.2014 № 1002-р "Про затвердження плану заходів з організації відновлення пошкоджених (зруйнованих) об'єктів соціальної і транспортної інфраструктури, житлового фонду та систем забезпечення життєдіяльності на території Донецької та Луганської областей"; Постанова Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 № 1094 Про затвердження Комплексної державної програми щодо підтримки, соціальної адаптації та реінтеграції громадян України, які переселилися з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції в інші регіони України, на період до 2017 року; Указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015 "Про Стратегію сталого розвитку "Україна - 2020"; Про схвалення Концепції Державної цільової програми відновлення та розбудови миру в східних регіонах України; Постанова Кабінету Міністрів України від 13.12.2017 № 1071 "Про затвердження Державної цільової програми відновлення та розбудови миру в східних регіонах України"; Розпорядження Кабінету Міністрів України від 11.01.2017 № 8-р Про затвердження Плану заходів, спрямованих на реалізацію деяких засад державної внутрішньої політики щодо окремих районів Донецької та Луганської областей, де органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження; Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія від 15.11.2017 № 909-р "Про схвалення Стратегії інтеграції внутрішньо переміщених осіб та впровадження довгострокових рішень щодо внутрішнього переміщення на період до 2020 року"; Розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.08.2015 № 797-р. "Про схвалення звіту спільної місії Європейського Союзу, Організації Об'єднаних Націй та Світового банку "Оцінка шляхів відновлення та розбудови миру в Україні" тощо.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16.10.2014 № 1002-р визначені наступні завдання: забезпечити визначення обсягу руйнувань, обстеження несучої здатності будівель, що потребують першочергового відновлення, об'єктів інфраструктури, виготовлення відповідної проектної документації; визначити переліки об'єктів інфраструктури, що потребують першочергового відновлення; передбачити у проекті Державного бюджету України на наступний рік кошти за окремою бюджетною програмою на відновлення об'єктів інфраструктури.

Постанова Кабінету Міністрів України від 13.12.2017 № 1071 "Про затвердження Державної цільової

програми відновлення та розбудови миру в східних регіонах України" передбачає здійснення комплексних заходів з відновлення та розбудови миру в східних регіонах України, створення системи інтегрованого управління програмними заходами та моніторингу їх виконання, удосконалення правового, організаційного, оперативного, технічного забезпечення виконання Програми, вироблення механізму консолідації зусиль центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, територіальних громад, громадських об'єднань та міжнародних організацій, що надають міжнародну технічну допомогу для відновлення та розбудови миру в східних регіонах України.

Досягнення мети Програми забезпечуватиметься шляхом виконання програмних заходів за трьома стратегічними компонентами: відновлення критичної інфраструктури та основних соціальних послуг у таких сферах, як освіта, охорона здоров'я, соціальний захист, об'єкти соціальної інфраструктури, енергетика, транспорт, водопостачання та водовідведення, екологія та охорона навколишнього природного середовища; економічне відновлення через розвиток спроможностей у сфері місцевого економічного планування, здійснення структурних змін та надання підтримки мікро-, малому і середньому бізнесу, розширення доступу до фінансових послуг, зокрема у сфері кредитування та мікрокредитування; забезпечення розвитку промисловості, будівництва, сільського господарства та інших сфер економічної діяльності на засадах інноваційного розвитку та переведення їх на сучасні технологічні платформи; створення нових насамперед високотехнологічних робочих місць та підвищення рівня зайнятості населення, зростання доходів та забезпечення розширеного відтворення людського потенціалу; підвищення соціальної стійкості, розбудова миру та громадської безпеки шляхом досягнення соціальної єдності та повернення довіри, сприяння культурному діалогу та вихованню толерантності із залученням всіх верств населення, сприяння розвитку інститутів громадянського суспільства та різних форм самоорганізованої діяльності громадян, спрямованої на розв'язання проблем, розвитку місцевого самоврядування в контексті децентралізації з метою створення самодостатніх територіальних громад, здатних до саморозвитку, проведення моніторингу ситуації в територіальних громадах щодо вразливості, ризиків та соціальних зв'язків, забезпечення психологічної та соціальної підтримки населення, яке постраждало від збройного конфлікту [15].

Висновки. Вважаємо, що заборони, які містяться в нормах міжнародного гуманітарного права щодо неприпустимості нанесення шкоди цивільним об'єктам та об'єктам критичної інфраструктури часто порушуються в умовах збройних конфліктів та гібридних атак, а відтак – лише заборонами не вдасться досягти стану захищеності суспільства від неконтрольованих викликів і загроз.

З огляду на це, пріоритетом для нашої держави є розбудова системи національної стійкості за принципами НАТО. Одним із ключових завдань є класифікація об'єктів критичної інфраструктури, враховуючи такі критерії як: їх важливість для реалізації життєво важливих функцій; існування загроз для них; тривалість робіт для їх відновлення та створення законодавчого підґрунтя для відновлення об'єктів критичної інфраструктури та цивільних об'єктів, що постраждали внаслідок збройного конфлікту.

Напрямами подальших наукових досліджень є дослідження взаємодії органів державної влади, місцевого самоврядування, громадськості у питаннях відновлення об'єктів критичної інфраструктури та цивільних об'єктів, а також відшкодування збитків, завданих населенню пошкодженням та/або знищенням житла внаслідок та в період проведення антитерористичної операції / операції Об'єднаних сил.

Список використаних джерел:

1. Біда О.А., Блага А.Б., Мартиненко О.А., Статкевич М.Г. Мій дім – чужа фортеця: право власності в умовах збройного конфлікту на Сході України / за заг. ред. А.П. Буценка. Українська Гельсінська спілка з прав людини. Київ, Румес, 2016. 126 с.
2. Аналітичне дослідження судової практики в Україні щодо компенсації за пошкоджене/зруйноване майно внаслідок збройного конфлікту. Право на захист. UNHCR Агентство ООН у справах біженців. 64 с. URL: https://r2p.org.ua/wp-content/uploads/2019/07/Sudova_praktyka_UKR.pdf
3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 року "Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України": Указ Президента України від 14.04.2014 № 405/2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/405/2014#Text>
4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 квітня 2018 року "Про широкомасштабну антитерористичну операцію в Донецькій та Луганській областях": Указ Президента України від 30.04.2018 № 116/2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/116/2018#Text>
5. Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях: Закон України від 18.01.2018 № 2268-VIII. Дата оновлення: 02.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2268-19#Text>
6. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003 № 638-IV. Дата оновлення: 03.07.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text>

7. Про затвердження Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України: Наказ Міністерства оборони України від 23.03.2017 № 164. Дата оновлення: 27.11.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17#Text>

8. Хенкертс Ж.-М. Обычное международное гуманитарное право. Нормы. Международный Комитет Красного Креста. URL: <https://www.refworld.org.ru/topic,51dc05df4,51dc10511ca,5396c4ac4,0,ICRC,...html>

9. Пігуль Н.Г. Сутність і значення соціальної інфраструктури. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. № 2 (58). 2013. С. 37-41. URL: <http://journal.puet.edu.ua/index.php/nven/article/viewFile/678/749>

10. Про застосування законодавства у сфері державної допомоги № 2-рп/дд28 лютого 2018 р.: Роз'яснення з питань застосування законодавства у сфері державної допомоги. Антимонопольний комітет України. URL: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=140558>

11. Про рішення Ради Національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року "Про удосконалення заходів забезпечення захисту об'єктів критичної інфраструктури": Указ Президента України від 16 січня 2017 року № 8/2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0014525-16#Text>

12. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05.10.2017 № 2163-VIII. Дата оновлення: 03.07.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text>

13. Деякі питання об'єктів критичної інформаційної інфраструктури: Постанова Кабінету Міністрів України від 09.10.2020 № 943. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/943-2020-%D0%BF#Text>

14. Проект Закону про критичну інфраструктуру та її захист. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=65996

15. Про затвердження Державної цільової програми відновлення та розбудови миру в східних регіонах України: Постанова Кабінету Міністрів України від 13.12.2017 № 1071. Дата оновлення: 17.09.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1071-2017-%D0%BF#Text>

Надійшла до редколегії 30.09.2020

I.Koropatnik, Doctor of judicial sciences, associate professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, O.Beryslavska, PhD in judicial sciences, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv,

THE LEGAL ASPECTS OF PROTECTION OF CIVIL OBJECTS AND OBJECTS OF CRITICAL INFRASTRUCTURE UNDER THE CONDITIONS OF AN ARMED CONFLICT

The article is dedicated to the normative-legal governing of protection of civil objects and objects of critical infrastructure under the conditions of an armed conflict, that unconditionally is the key aspect to developing the national system of firmness and sustainability and of course the survival of the state under the conditions of hybrid threats.

It has been determined that the prohibitions that are set by the norms of international humanitarian law on the impossibility to inflict damage on civil objects or objects of critical infrastructure are often violated under the conditions of armed conflict and hybrid attacks, and therefore only prohibitions will turn out to be insufficient to achieve the state of protection for a society from uncontrolled challenges and threats.

It has also been pointed out, that there's a critical growth of the level of threats not only to the economic, but also to the ecological security of Ukraine. The absence of clear assessment of the scale of demolition, the duration of the situation and the continuity of the physical demolition of the infrastructure and civil objects on a significant part of the territory of the Donetsk and Luhansk regions do not allow to carry out precise assessment of losses and expenditures for Ukraine. The losses inflicted and caused by the armed conflict in the Donbass are currently being assessed by Ukraine, UN, USAID and independent experts in a different manner.

It has been pointed out that in the course of the Antiterrorist operation and the Operation of the United Forces in the east of Ukraine, as an addition to the most frightening phenomenon – the death of people, there're also thousands of objects of infrastructure damaged and destroyed including housing. Thousands of families are left homeless, or with their houses damaged to such an extent that there's no possibility to live there in a save and regular manner. Additionally, there're plenty of civil objects and objects of infrastructure that have been destroyed, the networks of water, heat, gas and electricity supply, as well as objects that assure the flow of used water and sewage, roads objects of social and cultural purpose, such as schools, kindergartens, healthcare entities, cultural and historical monuments etc.

It has been proven, that the classification of objects of critical infrastructure is to be done with the inclusion of the following criteria such as: their importance to carry out the vital functions; the existing threats they could be damaged by; the duration of activities for their reconstruction and restoring with additional stress made on the issues of establishing a legislative basis to restore and rebuilt the civil objects and objects of critical infrastructure that have been damaged as a consequence of the armed conflict.

Key words: civil objects, infrastructure, critical infrastructure, social infrastructure, protection.